

Філософія глобальних проблем у контексті нового економічного порядку

АНОТАЦІЯ. Досліджено основні напрями формування ідей нового економічного порядку, починаючи з ідей Мальтуса. Проаналізовано основні підходи до визначення ключових моментів формування моделей нового економічного порядку та основні аспекти нехтування ідей науковців, які є цілком обґрунтованими, але не відповідають вимогам часу. Досліджено основні теоретичні підходи, які показували вплив людини на навколишнє середовище, наслідки діяльності людини. Розглянуто моделі впливу діяльності людини на навколишнє середовище. Визначено межі росту населення та вплив діяльності людини на навколишнє середовище. Визначено основні комп'ютерні моделі, які стали праобразом сучасних економічних моделей для економічного прогнозування. Запропоновано перші підходи до міждисциплінарного дослідження основних проблем людства. Ідеї римського клубу згуртували більшість науковців різних течій, поглядів, наукових шкіл і різних наук. Це дозволило ширше дослідити багатосторонні аспекти формування нового економічного порядку та дозволило обґрунтувати сучасну необхідність до його трансформації. Основу представленого дослідження формують наукові дослідження міждисциплінарного характеру провідних економістів, членів Римського клубу. Також у статті проведено паралель щодо досліджень науковців Римського клубу та представників наукових шкіл Латинської Америки, Японії та Голландії тощо. Всі дослідження було акцентовано на вирівнюванні доходів на душу населення у розвинених країнах і країнах «третього світу» за рахунок постійної допомоги слаборозвиненим країнам і оптимального перерозподілу структури економіки. Всі запропоновані ідеї завжди підпадали під критику світового суспільства. З одного боку — розвинені країни, які повинні виділяти гроші на ліквідацію диспропорційного розвитку світової економіки та стимулювати зменшення забруднення країн, що розвиваються. Всі розглянуті та запропоновані моделі зводяться до підвищення рівня економічного розвитку країн, що розвиваються, за рахунок групи розвинених країн. Також розкрито концепцію «нового гуманізму». Згідно цієї концепції, основними причинами загострення глобальних проблем є політичні, психологічні, культурні характеристики суспільної свідомості, що виявляються у політичній байдужості, безвідповідальності, наслідком якої є низькоефективне політичне управління. Простежено ідея формування глобального уряду на чолі з провідними країнами світу. Однак зазначена концепція повертає до існуючої парадигми нового економічного порядку. Підтримка діючої концепції призведе та прогнозованих серії глобального економічного падіння з серією екологічних катастроф.

КЛЮЧОВІ СЛОВА. Межі росту, економічне зростання, Римський клуб, моделі, концепції, новий економічний порядок, «межі росту», «стратегія виживання», «латиноамериканська модель розвитку», «новий погляд на розвиток», «перебудова міжнародного порядку», «цілі для людини»

¹Молчанова Еллана Юрїївна — кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри міжнародної економіки ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». З лютого 2013 р. заступник декана факультету Міжнародної економіки і менеджменту. Сфера наукових інтересів: глобальна інтеграція, глобалізація, новий економічний порядок, біткоїни. Електронна адреса: ellanam@ukr.net

Вступ

При написанні своєї наукової роботи всім економістам довелося зануритися у велику кількість теорій різних наукових шкіл. Більшість цих теорій були основою для економічного розвитку країн, вони були покладені в основу економічного розвитку країн на певному етапі історичного розвитку. Майже всі науковці, захоплюючись дослідженнями попередників, продовжували розвивати основні ідеї, зазначені в цих теоріях. В результаті це призводило до нехтування інших теорій і віднесення їх до другорядних, які вважалися не зовсім прогресивними, або утопічними. Більшість науковців мають подібний досвід. Проте, одна частина науковців просто перераховує основні досягнення видатних науковців і намагається визначити ту частину, що залишилася поза межами їхнього дослідження. Інша — постійно знаходиться в стані пошуку. Лише одиниці в цьому світі можуть запропонувати абсолютно нові теоретичні концепції, моделі, теорії тощо. Але основною цих ідей є наше розуміння саме цих утопічних теорій. Проте, презентація цих ідей не сприймається більшістю науковців, яких відносимо до першої групи. Вони бездоганно оперують науковим інструментарієм, цитують основні наукові здобутки провідних науковців світу, не забуваючи промоніторити основні ідеї своїх наукових опонентів. Однак вони відкидають всі можливості існування інших течій або напрямків, або просто ігнорують факт їх існування. Для підтвердження даної тези проаналізуємо основні наукові розробки провідних науковців світу — членів Римського клубу. Тому зробимо акцент у дослідженні саме на генезі формування ідеї нового економічного порядку.

Основна частина

У 1968 році А. Печчеї та О. Кінг запросили в Рим 30 європейських учених — соціологів, економістів і фахівців природничих наук. Це є перше втілення міждисциплінарності щодо цілісного сприйняття економічного процесу. На їх розсуд було представлено документ голландського астронома Е. Янца «Спроба створення принципів світового планування з позиції загальної теорії систем». В цьому документі розкривається усвідомлення людського суспільства та оточуючого середовища як єдину систему. Такий акцент у дослідженні цілком обґрунтовується подальшим неконтрольованим зростанням цієї системи і є причиною нестабільності. Рівень цього неконтрольованого росту визначає високу інерційність динамічної системи, що в свою чергу, знижує її гнучкість, здатність до змін і пристосування. Зникають всі інструменти та механізми «автоматичного» регулювання макропроцесів. Регулятором стає сама людина, яка впливає на майбутні процеси.

Однак людина здатна управляти цією системою тільки за умови контролю над всією складною системою людського суспільства в контексті середовища його перебування.

Звичайно, ця доповідь не була прийнята більшістю членами цієї організації. Науковці не дійшли згоди щодо цілісності даного дослідження і в якості першого проекту доповіді був обраний проект турецького філософа, фахівця в галузі кібернетики й планування Х. Ощбекхана «Пошуки конструктивної відповіді на зростаючу складність і невизначеність світового розвитку». В основі його ідеї полягала розробка моделі або кілька моделей, які б показали динаміку світового розвитку, що в свою чергу, дозволить виявити найважливіші та найнебезпечніші компоненти системи й зв'язки між ними. Проект виявився занадто складним і вимагав багато часу для його розробки. Тому був відхилений.

Вважається, що основу досліджень Римського клубу поклали дослідження суспільства та оточуючого середовища. Одним із перших досвідів прогнозування глобального розвитку вважається доповідь Римського клубу, яку було складено в 1971 р. під назвою «World2» під керівництвом Дж.Форестера. Вчені використали комп'ютерну модель, на підставі якої зробили спроби передбачення подальших етапів розвитку людства. Результати дослідження показали, що продовження темпів споживання природних ресурсів призведе до всесвітньої екологічної катастрофи у 2020-х роках.

Наступною темою і доповіддю стало дослідження Медоуз Д., Рандерс Й. «Межі росту»² Ця ідея також не є новою. Вперше думка про обмеженість росту людства була висловлена англійським економістом Р.Т. Мальтусом (1766–1834) у роботі «Дослід про закон народонаселення у зв'язку з майбутнім удосконаленням суспільства» (1798), де він виклав деякі свої погляди на закономірності і взаємозалежності економічного та демографічного процесів. Вона викликала бурхливу, переважно негативну реакцію, піддавалася нападкам з боку багатьох учених, політиків, громадських діячів. Для поліпшення своєї праці Мальтус у 1799–1802 роках здійснив поїздку країнами Європи, та у 1803 р. підготував друге, виправлене видання своєї книги.

Книга «Межі росту» була результатом дослідження, проведеного відділом динаміки Слоунівської школи менеджменту Массачусетського технологічного університету у 1970–1973 рр. В основу аналізу також було покладено зростання населення з виявленням причин і наслідків зростання в довгостроковій перспективі. Дослідницька група за основу взяла теорію системної динаміки та комп'ютерне моделю-

²Медоуз Д., Рандерс Й., Медоуз Д. Пределы роста. 30 лет спустя: Учебное пособие для ВУЗов. — М.: ИКЦ «АКАДЕМКНИГА». 2007. — 342 с. Режим доступа [Электронный ресурс] -<http://rsabc.ru/userfiles/d-medouz-y.-randers-d.-medouz-predely-rosta.pdf>

вання. Загальним висновком їх дослідження є вплив діяльності людини на оточуюче середовище в масштабах земної кулі (витрати корисних копалин, викиди, забруднення) та подальший вплив на розвиток світу у XXI ст. Науковці попереджали, що у майбутньому доведеться спрямовувати більше зусиль і грошей на боротьбу з погіршенням стану навколишнього середовища. Немає значення, який ресурс перший стане вичерпним, оскільки капіталовкладення у відновлення природного балансу будуть вимагати набагато більше витрат, чим фізично стане можливим. Дослідники розглянули п'ять основних систем, що взаємодіють у глобальному масштабі (населення планети; сільськогосподарське виробництво; природні ресурси; промислове виробництво; навколишнє середовище) та запропонували 12 сценаріїв, які співставляють зростання населення та споживання природних ресурсів з фізичними межами планети.

Основний висновок доповіді полягає в тому, що сучасні тенденції світового розвитку неминуче призведуть до «світової екологічної катастрофи» глобального характеру, вона супроводжуватиметься масовим голодом і епідеміями, викликаними перенаселенням планети, вичерпністю природних ресурсів і зростанням токсичних викидів. Варіанти моделі Д. Медоуза, обчислені за змінних початкових умов, також прогнозували людству неминучу катастрофу. Взаємозалежність змінних призводила до того, що спроби поліпшити одні параметри моделі — викликали погіршення інших. Так, припущення, що природні ресурси планети сьогодні ще повністю не вивчені, а їхня кількість має бути принаймні подвоєна, зумовлювало висновок про масове вимирання населення планети внаслідок катастрофічно-зростаючого забруднення навколишнього середовища.

Автори доповіді відкрито називали себе мальтузіанцями. Вони проголошували кінець «золотого віку» людства і єдиною альтернативою «неминучій катастрофі» визнавали негайний перехід до «нульового зростання» або «глобальної рівноваги». Для здійснення цього переходу пропонувались такі заходи³:

- припинення зростання населення, тобто врівноваження приросту населення зі смертністю;
- припинення розширеного виробництва (обмеження зростання капіталу до рівня його амортизації);
- зменшення рівня споживання ресурсів до 0,25 частини від рівня споживання 1970 р.

Межа досягається коли витрати на ліквідацію наслідків діяльності людини стануть перевищувати промислове зростання. Дилема людст-

³Арутюнов В. Філософія глобальних проблем сучасності [Електронний ресурс] / В. Арутюнов. В. Свініцький // К.: КНЕУ, 2003. — 90 с. — Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/books-text-7139.html>.

ва: подальша руйнація середовища чи скорочення обсягів виробництва, має лише один варіант. Занепад промисловості призведе до занепаду інших секторів економіки: виробництва продуктів харчування, сферу обслуговування та інші галузі споживання. Зупинка зростання в цих галузях призведе до скорочення чисельності населення. Побудована модель «World3» показала, що всі межі зупинять зростання в ХХІ ст., через 50 років після публікації доповіді.

Призупинення зростання може відбуватися дуже швидко (неконтрольоване зменшення чисельності населення одночасно з різким зниженням рівня життя) або після тривалого періоду прискореного зростання. Навіть при найпесимістичнішому сценарії розвитку, матеріальний рівень життя продовжував підвищуватися до 2015 р.

Очікувати на сприйняття людством таких прогнозних оцінок замість економічного зростання, знову викликала бурю негативних коментарів у бік авторів. Як результат, група вчених Сасекського університету (Англія) К. Фрімен, Г. Коул, Д. Коул, Дж. Кларк проаналізували модель Д. Медоуза як «модель страшного суду» і зробили такі висновки⁴:

- надмірна опосередкованість основних параметрів моделі від принципових відмінностей між окремими країнами як з погляду темпів зростання населення, вичерпання природних ресурсів і виробництва продуктів харчування, так і з погляду їхньої соціальної структури;
- недоврахованість соціальних і зворотних зв'язків, які можуть «пом'якшити» або повністю усунути можливі екологічні кризи;
- неухважність до статистичного характеру реальних соціальних систем, пов'язаних з «людським» фактором.

У відповідь на критику перших моделей Римський клуб запропонував новий проект — «Людство у роздоріжжі. Стратегія виживання», що був підготовлений під керівництвом М. Месаровича та Е. Пестеля (1974 р.). Метою цього дослідження було: проаналізувати більшу кількість факторів у порівнянні з попереднім проектом, здатних імітувати розвиток, досліджувати можливості локалізації криз, знайти шляхи їхнього запобігання. Дослідниками була зроблена спроба більш конкретного опису демографічних процесів, з урахуванням впливу соціально-економічних факторів і нерівномірності розвитку окремих країн.

У доповіді була сформульована ідея «органічного зростання», згідно з якою кожен регіон світу має виконувати свою особливу функцію. Світ досліджувався як система взаємопов'язаних регіонів. Характерною рисою їхньої моделі є детальний розгляд механізму цін і

---

⁴Арутюнов В. Філософія глобальних проблем сучасності [Електронний ресурс] / В. Арутюнов, В. Свінціцький // К.: КНЕУ, 2003. — 90 с. — Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/books-text-7139.html>.

зростання виробництва енергії, аналіз природи регіональних криз і їх вплив на розвиток і стан інших регіонів. Цікаво, що на відміну від своїх попередників, автори другої доповіді із самого початку відмежувались від апокаліптичних пророцтв «судного дня». Вони наполягають лише на можливості серії регіональних криз, уникнення яких потребує спільних зусиль усього людства.

Головною ознакою суспільства другої половини ХХ ст. вважався притаманний йому «кризовий синдром», який має стати стимулом переходу до світової системи, що буде знаходитись у стані «органічного зростання». У цьому стані система розвиватиметься як єдиний організм, де кожна частина відіграватиме свою виключну роль і буде користуватися тією часткою загальних благ, які відповідають даній ролі та забезпечують подальший розвиток цієї частини на користь цілого.

«Органічний зростання» забезпечується структурною диференціацією елементів системи й функціональною взаємозалежністю між цими елементами, й протиставляється кількісному недиференційованому експонентному росту. Вказуючи на взаємозалежність кризових ситуацій, автори намагаються простежити, як взаємодіють зміни одних параметрів у певних регіонах зі змінами параметрів інших регіонів. (Наприклад, рівень харчування в регіонах Азії й Африки й обмеження росту матеріального споживання в країнах Заходу.)

Був зроблений висновок, що світ з простої сукупності незалежних частин перетворюється на всесвітню систему, тобто на зібрання функціонально взаємозалежних частин. Виокремлено 10 регіонів, взаємодія між якими здійснюється через експорт-імпорт і міграцію населення за економічними, географічними критеріями, але з урахуванням соціальних і культурних характеристик. Отже, світу загрожує не глобальна катастрофа, а велика серія регіональних катастроф, які почнуться значно раніше, ніж пророкували Форрестр і Медоуз.

Результати дослідження М. Месаровича та Е. Пестеля можна узагальнити таким чином:

- *сучасні кризи* (екологічні, енергетичні, економічні, демографічні і т. д.) — *не тимчасове явище*, вони віддзеркалюють постійну тенденцію світового розвитку і свідчать про те, що людство зупинилось біля зворотного пункту своєї історії;
- *відвертання цих криз можливе* лише в контексті інших глобальних процесів і потребує запровадження «нового економічного порядку»;
- альтернативою майбутнім кризам на шляху розвитку людства може бути «стратегія виживання» у вигляді «органічного зростання», для здійснення якої необхідні «глобальні зусилля всіх націй», *співпраця в ім'я виживання людського роду*.

Майже одночасно з моделлю М. Месаровича і Е. Пестеля було зроблено ще дві регіональні моделі, присвячені проблемам зменшення розриву між розвиненими країнами і країнами, що розвиваються. Першу з них під назвою «Новий погляд на розвиток» запропонувала група вчених Токійського університету групи Римського клубу під керівництвом професора Я. Кайта. Вона поставила на меті завдання проаналізувати можливі шляхи вирівнювання доходів на душу населення у розвинених країнах і країнах «третього світу» за рахунок постійної допомоги слаборозвиненим країнам і оптимального перерозподілу структури економіки всіх дев'яти регіонів, на які умовно був поділений світ. У моделі передбачається можливість керування (формування глобального уряду).

Отримані за допомогою цієї моделі висновки зводяться до такого: по-перше, розвинені регіони повинні надавати безоплатну допомогу регіонам, що розвиваються (близько 1% свого щорічного валового продукту); по-друге, ця допомога буде найефективнішою лише в поєднанні із заміною структури економіки регіонів. У розвинених регіонах повинна бути зменшена частка легкої промисловості й збільшена частка сільського господарства у валовому регіональному продукті; у країнах, що розвиваються, — первісний швидкий ріст частки продукції сільського господарства повинен змінитися ростом частки продукції легкої промисловості. Такого роду структурні зміни економіки не припускають збільшення частки важкої промисловості в країнах, що розвиваються.

Дещо інший підхід до вивчення проблем країн «третього світу» був запропонований у доповіді «Латиноамериканська модель глобального розвитку» «модель Барілоуе» (1974). Її підготувала група аргентинських учених на чолі з професором А. Ерерою. Модель мала чітко виражений нормативний характер і визначала альтернативні шляхи досягнення країнами «третього світу» задовільних умов життя. Зокрема стверджувалось, що економічна криза вже давно настала для тих сотень мільйонів людей слаборозвинених країн, які внаслідок нерівномірного розподілу доходів у світі вимушені жити у злиднях, голоді й антисанітарних умовах. Модель допускає можливість свідомого керування розвитком окремих регіонів через централізований перерозподіл капіталів.

Це дослідження має такі принципові відмінності: 1) акцент поставлений на «задоволенні рівнем життя» для країн, що розвиваються; 2) весь світ розділений на чотири регіони: Азія, Африка, Латинська Америка та розвинені країни; 3) припущення про можливість керування регіонів за допомогою централізованого перерозподілу капіталів. Але основний висновок базується на тому, що криза, яку прогнозували в попередніх моделях, вже наступила у більшості країн, що

розвиваються, населення яких живе в умовах голоду, високої дитячої смертності, неграмотності, незабезпеченості нормальним житлом тощо. Ця криза не пов'язана з виснаженням невідновлювальних природних ресурсів, забрудненням навколишнього середовища або надмірним ростом населення, а являє собою результат нерівномірного розподілу багатства й влади між країнами.

Можливості досягнення «задовільних умов життя», тобто певного рівня харчування, освіти, забезпеченості житлом і медичним обслуговуванням, досліджувалися у двох основних сценаріях взаємодії регіонів. У першому сценарії передбачалася відсутність економічної допомоги розвинених країн іншим регіонам. Розрахунки показали, що в цьому випадку населення регіону Латинської Америки вийде на рівень «задовільних умов життя» приблизно через 40 років, а Азія та Африка навіть при оптимальному керуванні не тільки не досягнуть такого рівня, але й виявляться в безупинно буде погіршуватися, по всіх основних життєвих параметрах.

Другий сценарій припускав наявність допомоги з боку розвинених країн регіонам Азії та Африки. За цим сценарієм, починаючи з 1980 р. ця допомога протягом десяти років повинна вирости від 0,2 % щорічного кінцевого продукту регіону розвинених країн до 2 % і далі залишатися постійною. У такому випадку досягається «прийнятне рішення» для всіх регіонів, і час виходу на рівень «задовільних умов життя» для Азії й Африки складе відповідно 57 і 65 років.

Зазначені підходи повністю отримали підтримку в голландських учених Амстердамського університету на чолі з Г. Лінеманом 1975 р. У моделі «Проблеми подвійного населення» вони визначили чотири групи країн, зокрема, розвинуті країни, країни з ринковою економікою, країни централізовано-планової економікою і країни, що розвиваються. Вони зазначили, що лише радикальне політичне рішення проблеми може розв'язати зазначену проблему. Тому в основі дослідження було покладено дослідження можливості забезпечення кожної людини матеріальними передумовами гідного життя, навіть у разі подвоєння населення планети. Розв'язання проблеми, на думку групи Г. Лінемана, полягає в тому, щоб зобов'язати найзаможніші країни світу, які виробляють і експортують продукти харчування (США, Канада, Нідерланди та ін.), виконувати так звані *буферні функції*, тобто взяти на себе відповідальність за забезпечення світу продуктами харчування і коригування торгової політики, навіть на шкоду своїм власним національним інтересам.

Як ми бачимо, всі дослідження були спрямовані на забезпечення країн, що розвиваються, продуктами харчування за рахунок розвинених країн. Проте, до 1973 р. ніхто не звернув уваги на один висновок

М. Месаровича та Е. Пестеля — формування нового економічного порядку.

Питання виникло через «Вимогу про встановлення нового міжнародного економічного порядку» — концепції країн, що розвиваються, щодо перебудови міжнародних економічних відносин на справедливій та рівноправній основі. Така вимога вперше була висунута на IV Конференції на вищому рівні країн, що не приєдналися, в Алжирі в 1973 році. Своє відображення ці вимоги знайшли в трьох документах: «Декларації про встановлення нового міжнародного економічного порядку», «Програмі дій» і «Хартії економічних прав та обов'язків держав». Ці документи були схвалені VI та VII спеціальними сесіями і XXIX сесією Генеральної Асамблеї ООН в 1973—1974 роках⁵.

І лише у 1975 р. Римський клуб доручив Я. Тінбергену підготувати доповідь, присвячену глобальним соціально-економічним проблемам, що стоять перед людством (гонка озброєнь, продовольчий, сировинний та енергетичний дефіцит, погіршення екологічного стану, розрив між багатими і бідними країнами тощо). Виходить, що нерівномірність розвитку країн цілком задовольняла колишні метрополії. Лише після падіння колоніального світу вони відчували загрозу з боку колишніх васалів: почали створювати конкуренцію на світових товарних ринках, доступ до яких раніше був закритий.

Виникає враження, що таку саму «фейкову» модель було ініційовано «власниками» Римського клубу. В третій доповіді Римського клубу Я. Тінберген уперше науково обґрунтував ідею нового міжнародного економічного порядку (1978), на якому в подальшому базувалося б також і встановлення нового міжнародного політичного, правового, культурного порядку. Це в сукупності і має, на його думку, скласти «перегляд міжнародного порядку». Якщо Я. Тінберген запропонував ці ідеї в 1978 р., то чому жоден науковець не відреагував на «Декларацію про встановлення нового міжнародного економічного порядку»?!

Перша ідея, яка з'являється в його доповіді — «функціональний суверенітет» (на відміну від національного). Таке поняття має важливе значення для теоретичного аналізу тих структур, які можуть виникнути в результаті розвитку тісних взаємовідносин різних держав при збереженні їх юрисдикції над власним економічним простором і допускають функціональну діяльність спеціалізованих міжнародних органів на цьому просторі (наприклад, Європейське співтовариство). Це повинно дозволити *створити систему регулювання економічних відносин за допомогою міжнародних політичних і економічних органів*.

---

⁵Молчанова Е. Трансформація вимог нового економічного порядку // Міжнародна економічна політика. — 2013. — № 1 (18). — С. 47 (41—61).

Тоді ж Я. Тінберген висуває концепцію «загальної спадщини людства», згідно з якою природні ресурси повинні належати всьому населенню Землі. А «втрати» їх власників передбачається компенсувати за рахунок еквівалентного обміну на економічні ресурси. Вважаючи на цей аспект, він сформулював концепцію подолання «розриву» між «багатою Північчю» та «бідним Півднем». Нерівність між багатими і бідними країнами стає нестерпною і загрожує небезпекою глобального конфлікту. Політичні зміни планетарного масштабу вимагають створення глобальних власних структур — «світова державна скарбниця», «всесвітня адміністрація з продовольства». Мондіалістична за своїм характером, ця концепція фактично висувала ідеї створення глобальних політичних інститутів. Нова ідеальна соціальна організація людства отримала назву «гуманістичний соціалізм», який мав забезпечити рівні можливості для всіх країн і людей відповідно до універсальних гуманістичних цінностей.

Єдиною альтернативою політичній нестабільності в майбутньому є перебудова міжнародного порядку, добровільне урегулювання темпів розвитку і політики різних країн під наглядом «наднаціональних авторитетів». З метою розроблення «нового економічного порядку» автори проекту аналізують усі елементи добробуту людей як матеріального, так і нематеріального характеру. Результати аналізу подано у вигляді сценаріїв, розрахованих на 42 роки, у котрих передбачається зменшення розриву між багатими і бідними країнами за рахунок наближення людства до «гуманістичного соціалізму», заснованого на «загальнолюдських цінностях». Учені також дають практичні рекомендації зі створення інтернаціональних підприємств і спеціальних фондів для індустріалізації, щодо розвитку і поліпшення освіти і *керування в країнах «третього світу»*, добровільного обмеження багатими країнами темпів виробництва і відрахування частини своїх прибутків на користь бідних країн.

Отже, під загальною ідеєю побудови нового світоустрою почала формуватися ідея світового уряду. Залишаючи великий розрив у рівнях економічного розвитку країн, слід було зберегти лідерство на всіх ринках, показуючи, як погіршується світ і лише новий уряд зможе допомогти.

За задумом керівників Римського клубу четверта доповідь повинна була заповнити прогалину, що мав місце на перших двох етапах розвитку даної організації, не приділено належної уваги ролі науки і техніки у вирішенні глобальних проблем. Отже, мета четвертого доповіді полягала у вивченні науково-технічного потенціалу світу та можливостей його використання для вирішення енергетичних, сировинних і продовольчих проблем.

Доповідь Римського клубу «За межами століття марнотратства» (1977), оприлюднена англо-угорським фізиком, лауреатом Нобелівської премії Денісом Габором, в основному присвячується проблемам виснаження мінеральних ресурсів планети⁶. Д. Габор доводить, що продовження дії наявних тенденцій у сфері використання природних ресурсів у майбутньому призведе до краху світового паливно-енергетичного та сировинного балансу. З метою відвернення глобальної сировинно-енергетичної загрози вчений рекомендує суспільству зрозуміти необхідність активнішого використання відновлюваних видів сировини, запровадження замкнених циклів виробництва з багаторазовим використанням вторинної сировини, здійснення належної утилізації відходів, розвитку енергозощаджуючих технологій тощо⁷. Ще одним висновком авторського колективу була межа економічного зростання. Межі економічного зростання людської діяльності, проблеми, пов'язані з використанням енергетичних, сировинних і продовольчих ресурсів, обумовлені не стільки обмеженим науково-технічним потенціалом, скільки існуючими нині на міжнародному та національному рівнях соціальними інститутами. Практична переорієнтація в діяльності людства може бути досягнута, на їхню думку, лише в тому випадку, якщо будуть створені відповідні соціальні умови для життя людей і побудовано нове, «зріле суспільство», здатне забезпечити поліпшення «якості життя» всіх жителів планети і розумне ставлення людини до природи, що не порушує гармонію у світі.

У розв'язанні проблем голоду (за межею бідності перебуває понад 1 млрд людей) дослідники з групи Д. Габора висунули чотири фундаментальні взаємозалежні підходи⁸:

- 1) стримування попиту на продукти харчування шляхом посилення контролю за темпами приросту населення;
- 2) збільшення виробництва усіх видів продуктів;
- 3) перерозподіл прибутків на користь країн, що розвиваються;
- 4) зменшення втрат продуктів на всіх технологічних рівнях їх виготовлення.

Проблема використання природних ресурсів, забезпечення людства сировиною і енергією сьогодні трансформувалась у проблему їх ефективного використання, іншими словами, оптимального включення у виробничий процес. Тут, насамперед, пропонується широке використання альтернативних джерел енергії, безвідходні технології, стовід-

⁶ Колісниченко Р. Внесок Римського клубу у дослідження глобалістичної свідомості в кінці 70-х — на початку 90-х років XX ст. / Р. Колісниченко // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. — 201. — №11. — С. 15–22.

⁷ Бестужев-Лада І.В. Социальное прогнозирование [Электронный ресурс]. Курс лекций / Игорь Васильевич Бестужев-Лада. — М.: Педагогическое общество России, 2002. — С. 67–68. — Режим доступа: http://polbu.ru/bestuzhev_sforecasting/ch07_all.html.

⁸ Культурологія [Електронний ресурс]: Навчальний посібник. — К: КНЕУ, 2001. — 121 с. — Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/books-text-65.html>

соткова переробка сировини, екологічно чиста утилізація відходів з наступним виробництвом з них промислової продукції. Однак на перше місце тут слід поставити завдання перспективного використання невідновлюваних сировинних запасів і науковий пошук їх заміників.

На сьогодні немає дефіциту у футурологічних моделях розвитку людства, їх систематизація дозволяє звести останні до чотирьох найбільш розроблених і теоретично обґрунтованих прогнозів: реалістично-пошукового, аналітичного, нормативного, прогнозу-застереження (табл. 1).

Таблиця 1

**ГЕНЕЗА ФОРМУВАННЯ ПРОЕКТІВ ТА МОДЕЛЕЙ,
ЩО ВПЛИНУЛИ НА ФОРМУВАННЯ ІДЕЇ НОВОГО ЕКОНОМІЧНОГО ПОРЯДКУ**

Назва проекту або моделі	Автор	Час і місце розробки	Коротка характеристика
«Дослід про закон народонаселення у зв'язку з майбутнім удосконаленням суспільства»	Р.Т. Мальтус	1798, 1803	Обмеженість росту людства: погляди на закономірності і взаємозалежності економічного та демографічного процесів. Для поліпшення своєї праці Мальтус у 1799-1802 роках здійснив поїздки країнами Європи, та у 1803 р. підготував друге, виправлене видання своєї книги.
«Спроба створення принципів світового планування з позиції загальної теорії систем»	Е. Янц	Голландія, 1968	Усвідомлення людського суспільства та оточуючого середовища як єдину систему. Зникають всі інструменти та механізми «автоматичного» регулювання макропроцесів. Регулятором стає сама людина, яка впливає на майбутні процеси. Однак людина здатна управляти цією системою
«Пошуки конструктивної відповіді на зростаючу складність і невизначеність світового розвитку».	Х. Ошбекхан	Туреччина, 1970	В основі його ідеї полягала розробка моделі або декілька моделей, які б показали динаміку світового розвитку, що в свою чергу, дозволить виявити найважливіші та найнебезпечніші компоненти системи й зв'язки між ними.
«World2»	Дж. Форестер	1971	Вчені використали комп'ютерну модель, на підставі якої зробили спроби передбачення подальших етапів розвитку людства. Результати дослідження показали, що продовження темпів споживання природних ресурсів призведе до всесвітньої екологічної катастрофи у 2020-х роках
«Межі росту»	Д. Медоуз, Й. Рандерс	США, 1973	Дослідники розглянули п'ять основних систем, що взаємодіють у глобальному масштабі (населення планети; сільськогосподарське виробництво; природні ресурси; промислове виробництво; навколишнє середовище) та запропонували 12 сценаріїв, які співставляють зростання населення та споживання природних ресурсів з фізичними межами планети. Побудована модель «World3»

Продовження табл. 1

Назва проекту або моделі	Автор	Час і місце розробки	Коротка характеристика
«Новий погляд на розвиток» (РК)	Я. Кайя	Японія, 1973	Моделі, присвячені проблемам зменшення розриву між розвиненими країнами і країнами, що розвиваються. Мета завдання проаналізувати можливі шляхи вирівнювання доходів на душу населення у розвинених країнах і країнах «третього світу» за рахунок постійної допомоги слаборозвиненим країнам і оптимального перерозподілу структури економіки всіх дев'яти регіонів, на які умовно був поділений світ
«Латиноамериканська модель глобального розвитку» (Фонд Барілоче)	А. Ерера	Аргентина, 1974	Модель мала чітко виражений нормативний характер і визначала альтернативні шляхи досягнення країнами «третього світу» задовільних умов життя. Зокрема стверджувалось, що економічна криза вже давно настала для тих сотень мільйонів людей слаборозвинених країн, які внаслідок нерівномірного розподілу доходів у світі вимушені жити у злиднях, голоді й антисанітарних умовах. Модель допускає можливість свідомого керування розвитком окремих регіонів через централізований перерозподіл капіталів.
«Людство у роздоріжжі. Стратегія виживання»	М. Месарович та Е. Пестель	США - ФРГ, 1974	Метою цього дослідження було: проаналізувати більшу кількість факторів у порівнянні з попереднім проектом, здатних імітувати розвиток, досліджувати можливості локалізації криз, знайти шляхи їхнього запобігання. Дослідниками була зроблена спроба конкретнішого опису демографічних процесів, з урахуванням впливу соціально-економічних факторів і нерівномірності розвитку окремих країн. Виокремлено 10 регіонів, взаємодія між якими здійснюється через експорт-імпорт і міграцію населення за економічними, географічними критеріями, але з урахуванням соціальних і культурних характеристик. Отже, світу загрожує не глобальна катастрофа, а велика серія регіональних катастроф, які почнуться значно раніше, ніж пророкували Форрестр і Медоуз
«Проблеми подвійного населення» (РК)	Г. Лінеман	Голландія, Амстердамський університет, 1975	Розглянуто становище у розвинутих країнах з ринковою економікою, у країнах централізовано-планової економіки і країнах, що розвиваються. Мета дослідження – вивчити можливості забезпечення кожної людини матеріальними передумовами гідного життя, навіть у разі подвоєння населення планети. Розв'язання проблеми, на думку групи Г. Лінемана, полягає в тому, щоб зобов'язати найзаможніші країни світу, які виробляють і експортують продукти харчування (США, Канаду, Нідерланди та ін.), виконувати так звані буферні функції, тобто взяти на себе відповідальність за забезпечення світу продуктами харчування і коригування торгової політики, навіть на шкоду своїм власним національним інтересам.

Продовження табл. 1

Назва проекту або моделі	Автор	Час і місце розробки	Коротка характеристика
«Перебудова міжнародного порядку» (РК)	Я. Тінберген	Голландія, 1976	На погляд її авторів, стан людства характеризується значною нерівністю у прибутках і темпах розвитку різних країн. Нерівність між багатими і бідними країнами стає нестерпною і загрожує небезпекою глобального конфлікту. Єдиною альтернативою політичній нестабільності в майбутньому є перебудова міжнародного порядку, добровільне регулювання темпів розвитку і політики різних країн під наглядом «наднаціональних авторитетів». З метою розроблення «нового економічного порядку» автори проекту аналізують усі елементи добробуту людей як матеріального, так і нематеріального характеру
«Майбутнє світової економіки» (ООН)	В. Леонтьев	США, 1976	Мета проекту полягала у вивченні екологічних аспектів майбутнього світової економіки, виявленні оптимальної стратегії, яка б сприяла збереженню екологічного балансу, необхідного для виживання людства. Модель має міжрегіональний характер і поділяється на 15 регіональних блоків, кожен з яких складається із 45 секторів економічної діяльності. Вона враховує принципові питання екологічної політики: забруднюючі біосферу речовини умовно поділено на вісім підгруп і враховано п'ять видів діяльності, спрямованої на її (біосфери) очищення. Створену модель було використано для розробки восьми альтернативних прогнозів економічного, екологічного і демографічного стану планети в 1980, 1990, 2000 роках.
«За межами доби марнотратства» (РК)	Д. Габор, У. Коломбо	Італія – Канада, 1976	Дослідження в основному присвячується проблемам виснаження мінеральних ресурсів планети. Д. Габор доводить, що продовження дії наявних тенденцій у сфері використання природних ресурсів в майбутньому призведе до краху світового паливно-енергетичного та сировинного балансу.
«Цілі для людства» (РК) «Глобальні цілі і всесвітня солідарність»	Е. Ласло	США, 1977, 1979	Розкриває концепцію «нового гуманізму», згідно з якою основними причинами загострення глобальних проблем є політичні, психологічні, культурні характеристики суспільної свідомості, що виявляються у політичній байдужості, безвідповідальності, наслідком якої є низькоефективне політичне управління
«Європа 2000» (Європейський культурний фонд)	П. Хол	Англія, 1977	

Продовження табл. 1

Назва проекту або моделі	Автор	Час і місце розробки	Коротка характеристика
«До повної зайнятості і стабільності» (Організація економічного співробітництва і розвитку – ОЕСР)	П. Макрекен	Франція, 1977	Присвячена вивченню досвіду і перспектив розвитку провідних країн з ринковою економікою. Вона має нормативний характер, тобто виходить з того, що лідерство цих країн повинно зберігатися й у майбутньому. Показовою рисою доповіді є відкрита відмова від ідей «кейнсіанської революції» і визнання неможливості стабільного розвитку економіки за умов постійної інфляції. У зв'язку з цим особлива увага приділяється розробленню й обґрунтуванню «оптимального компромісу» між безробіттям і інфляцією, який має лежати в основі подолання сучасних кризових тенденцій. Ученими введено спеціальний показник загрозового становища в економіці – «індекс дискомфорту», який включає відсотки безробіття та індекс інфляції.
«Енергія і зворотній рахунок» (РК)	Т. Монбріаль	США, ФРН, 1978	
«Глобальна макроекономічна модель» (РК)	О. Оніши	Японія, 1978	
«Зустріч з майбутнім» (ОЕСР)	Ж. Лезурн	Франція, 1978	
«Нема меж навчанню» (РК)	Дж. Боткін, М. Ельманджра, М. Малиця	США, Марокко, Румунія,	
«Південь – Північ: стратегія виживання» (Комісія з питань міжнародного розвитку)	В. Брандт, Є. Хіт, У. Пальме та ін.	ФРГ, Англія, Швеція та інші країни, 1980	
«Світовий виклик» (Міжнародна футурологічна група)	Ж.-Ж. Серван-Шрейбер та ін.	Франція, 1980	
«Третій світ»: три чверті світу» (РК)	М. Герньє	Франція, 1980	
«Діалог про багатство і благоденство» (РК)	О. Джиаріні	Італія, 1980	
«Дороговкази у майбутнє» (РК)	Б. Гаврилишин	Швейцарія, 1980	
«Світ - 2000» (Рада з якості навколишнього середовища США)	Адміністрація президента США Дж. Картера	США, 1980	

Закінчення табл. 1

Назва проекту або моделі	Автор	Час і місце розробки	Коротка характеристика
«Глобальне майбутнє: час діяти» (Рада з якості навколишнього середовища США)	Адміністрація президента США Р. Рейгана	США, 1981	
«Реалізуємо можливе: позитивний дороговказ у майбутнє» (Американська асоціація РК)	Дж. Річардсон	США, 1982	
«Гея» (Обчислювальний центр АН СРСР)	М.М. Мойсєєв	СРСР, 1982	
«У джерел майбутнього» (ЮНЕСКО)	А. М'боу	Франція, 1982	
«На радість і горе: мікроелектроніка і суспільство» (РК)	А. Кінг	ФРН, 1982	Теорії «технотронного» і «постіндустріального» суспільства — дано комплексну оцінку впливу сучасної мікроелектроніки на повсякденне життя людей, на перебіг економічних і соціокультурних процесів. «Рожеве майбутнє» людства — це результат методології так званого технологічного детермінізму.
Модель «ФОРКАСТ» (Об'єднаний комітет начальників штабів)	П. Страух, Дж. Гуерта	США, 1985	
«Перспективи» (Всесвітнє товариство вивчення майбутнього)	Е. Корніш	США, щорічний прогноз	
«Життя в майбутньому»	А. Азімов	США, 1985	
«За межами зростання: глобальна катастрофа чи стабільне майбутнє».	Д. Медоуз	1992, 202	Дослідники вирішили перевірити підсумкові сценарії моделі World3 і знову підтвердили достовірність своїх припущень. Найвагоміші висновки були зроблені не на підставі графічних моделей, а на розумінні динаміки поведінки глобальної системи, яка визначається трьома ключовими факторами

Джерело: складено автором самостійно за даними Лекции.Ком [Электронный ресурс] — Режим доступа: <http://lektcii.com/4-13302.html>

У 1979 році угорський філософ Ервін Ласло у доповідях «Глобальні цілі і всесвітня солідарність» та «Цілі для людства», дотримуючись тези про пріоритетність людського чинника у вирішенні глобальних проблем, розкриває концепцію «нового гуманізму». Згідно цієї концепції, основними причинами загострення глобальних проблем є

політичні, психологічні, культурні характеристики суспільної свідомості, що виявляються у політичній байдужості, безвідповідальності, наслідком якої є низькоефективне політичне управління⁹.

Як відмічає Е. Ласло, для забезпечення виживання людства, його прогресивного розвитку слід перебудувати свідомість світового співтовариства, визначити спільні цінності, ідеали, цілі, норми поведінки та державної політики відповідно до нових стандартів гуманізму, здійснити інтеграцію населення планети, досягти світової солідарності, сформувані глобальний етнос. Інтереси окремих країн і народів необхідно підкорити науково обґрунтованим цілям та інтересам загальнолюдського розвитку, які мають бути усвідомлені людством. До таких цілей учений відносить: 1) припинення гонки озброєнь, війн і конфліктів, відмову від насильства, забезпечення міжнародної безпеки; 2) вирішення продовольчої проблеми у світовому масштабі, створення світової системи, що дозволить задовольнити продовольчі потреби усіх людей на планеті; 3) глобальний контроль за використанням енергетичних і сировинних ресурсів, технологіями, розробку раціонального та екологічно безпечного природокористування; 4) глобальний розвиток, орієнтований на підвищення якості життя, справедливості у розподілі матеріальних і культурних цінностей¹⁰.

Проект «Майбутнє світової економіки» (1976) виконаний групою експертів ООН під керівництвом В. Леонтєва (США). Мета проекту полягала у вивченні екологічних аспектів майбутнього світової економіки, виявленні оптимальної стратегії, яка б сприяла збереженню екологічного балансу, необхідного для виживання людства. Модель має міжрегіональний характер і поділяється на 15 регіональних блоків, кожен з яких складається із 45 секторів економічної діяльності. Вона враховує принципові питання екологічної політики: забруднюючі біосферу речовини умовно поділено на вісім підгруп і враховано п'ять видів діяльності, спрямованої на її (біосфери) очищення.

Автори розробили науково обґрунтований аналітичний підхід до визначення параметрів і структурних коефіцієнтів регіонів. Більшість демографічних і економічних параметрів визначалась на підставі офіційної статистики ООН і низки міжнародних і регіональних організацій. За браком надійних статистичних даних на регіональному рівні параметри розраховувались з допомогою міждержавного регресивного аналізу. Специфічні екологічні параметри визначались на основі широкого використання «інтуїтивних» оцінок експертів, спеціальних прогнозних методів і допоміжних досліджень. Створену модель було

⁹ *Абрамян Е.А.* Цивилизация в XXI веке. Анализ обстановки в мире и перспектив будущего. Глобальные кризисы. Четвёртое издание / Евгений Арамович Абрамян. — М.: Терика, 2009. — С. 14

¹⁰ *Андрущенко Т.В.* Параметри «нового світу»: критико-аналітичний аналіз світових футурологічних концепцій / Т.В. Андрущенко // Гілея. — 2011. — Вип. 44 (№2). — С. 14.

використано для розробки восьми альтернативних прогнозів економічного, екологічного і демографічного стану планети в 1980, 1990, 2000 роках.

У результаті аналізу і вивчення сценаріїв автори дійшли висновку, що ліміти економічного зростання і впровадження оптимальної стратегії в системі «людина — природа» є чинниками не фізичного, а політичного і соціального характеру.

Доповідь «До повної зайнятості і стабільності цін» підготовлена групою експертів Організації економічного співробітництва і розвитку на чолі з професором Мічиганського університету П. Макрекеном (США) і присвячена вивченню досвіду і перспектив розвитку провідних країн з ринковою економікою. Вона має нормативний характер, тобто виходить з того, що лідерство цих країн повинно зберігатися й у майбутньому. Показовою рисою доповіді є відкрита відмова від ідей «кейнсіанської революції» і визнання неможливості стабільного розвитку економіки за умов постійної інфляції. У зв'язку з цим особлива увага приділяється розробленню й обґрунтуванню «оптимального компромісу» між безробіттям і інфляцією, який має лежати в основі подолання сучасних кризових тенденцій. Ученими введено спеціальний показник загрозливого становища в економіці — «індекс дискомфорту», який включає відсотки безробіття та індекс інфляції.

Натхнені успіхом своєї першої книги, науковці під керівництвом Д. Медоуз продовжили роботу над моделлю і через двадцять років, у 1992 році, дослідження «За межами зростання: глобальна катастрофа чи стабільне майбутнє»¹¹. Ще через 10 років дослідники вирішили перевірити підсумкові сценарії моделі World3 і знову підтвердили достовірність своїх припущень. Кількість населення у 2000 р. склала понад 6 млрд осіб, у порівнянні з 3,9 млрд у 1972 р. — в'явилась саме така, як її розраховували за допомогою моделі World3. Більше того, сценарій зростання світового виробництва продуктів харчування (з 1,8 млрд т у 1972 р. до 3 млрд т у 2000 р.) практично співпали з реальними цифрами. Найвагоміші висновки були зроблені не на підставі графічних моделей, а на розумінні динаміки поведінки глобальної системи, яка визначається трьома ключовими факторами¹²:

- існування межі;
- постійне прагнення до зростання;
- затримка між наближенням до межі та реакції суспільства на це.

Будь-яка система, якій притаманні ці три фактори, в певний проміжок часу вийде за межі та зруйнується.

¹¹ Зміст методології аналізу системної динаміки за Дж. Форрестером [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://studies.in.ua/mpd_seminar/1312-metodologiya-sistemnoyi-dinamki-dzhforretera.html

¹² Медоуз Д., Рандерс Й., Медоуз Д. Пределы роста. 30 лет спустя [Электронный ресурс]. Учебное пособие для ВУЗов. — М.: ИКЦ «АКАДЕМКНИГА», 2007. — 342 с. — Режим доступа: <http://rsabc.ru/userfiles/d-medouz-y.-randers-d.-medouz-predely-rosta.pdf>

Отже, досягти стійкого розвитку дуже просто: людство повинно збільшити рівні споживання в країнах, що розвиваються, але при цьому знизити навантаження на оточуюче середовище на планеті в цілому. Також не слід забувати про розвиток технологій, зміну людської поведінки, планування в довгостроковій перспективі.

Існує, на їхню думку, інший вихід — перейти до «органічного росту», регіонально диференційованого і глобально інтегрованого з урахуванням географічних, соціально-економічних, соціокультурних особливостей різних регіонів світу, а не на основі вузького розуміються національних інтересів. Таким чином може бути досягнута рівновага між регіонами світу, а людство буде розвиватися як органічне ціле.

Усі ці теорії залишаються на папері.

Сьогодні був запропонований лише один бік розв'язання глобальної проблеми — екологічної проблеми за рахунок спільного розв'язання. Існує залежність між температурою і викидами парникових газів. Саме викиди парникових газів у процесі людської діяльності — спалювання викопного палива (нафти, газу, вугілля) — в результаті парникового ефекту призводять до підвищення середньої температури на планеті. Як результат — острівні держави, подібні до Мальдівських островів у Індійському океані або Тувалу в Тихому океані, будуть затоплені. У Бангладеш і на узбережжі Індійського океану великі території опиняться під водою. Деякі великі міста, наприклад, Калькутта, будуть зруйновані, а Лондону, Нью-Йорку і Шанхаю доведеться витратити мільярди доларів на захист від повеней.

За оцінками влади США, якщо рівень моря підвищиться на 1 метр, Адміністрації доведеться витратити 156 мільярдів доларів на захист від повеней. Британія у результаті затоплення може позбутися сільськогосподарських земель на сході Англії, що стане важким ударом для її продовольчої безпеки. Крім того, Міністр закордонних справ Великобританії Девід Мілібенд застерігає, що глобальне потепління загрожує міжнародними конфліктами за питну воду та угіддя. Біженцями стануть 100 млн жителів Азії, 14 млн європейців і по 8 мільйонів у Африці і Південній Америці. Великі зміни чекають на Антарктиду: озонова діра, що заважала потеплінню на цьому континенті, затягнеться, що спричинить танення льодів і вимирання рослин і тварин.

За словами науковців, переломним моментом у піднятті океанів стане точка, коли розпочнеться надактивне танення полярних льодів, а планета почне акумулювати все більше і більше тепла від Сонця.

Таким чином, ми побачили перше реальне втілення теоретичних прогнозів 1970-х років. Не стало новим підходом у розв'язанні загрози, що виникла: 20 країн (Афганістан, Бангладеш, Барбадос, Бутан,

Вануату, В'єтнам, Східний Тимор, Гана, Кенія, Кірибаті, Коста-Ріка, Мадагаскар, Мальдіви, Непал, Руанда, Сент-Люсія, Танзанія, Туvalu, Філіппіни та Ефіопія) об'єдналися в один блок V20 щодо боротьби із цими змінами. Це країни із середнім і низьким доходом, невеликого розміру, що стоять на шляху розвитку, пустельні та безплідні, гористі, острівні, і такі, що не мають виходу до моря, з населенням близько 700 млн осіб. Мета блоку V20 — створення спільного фінансового фонду з державним і приватним капіталом, який використовувався б на покриття витрат, пов'язаних з ліквідацією наслідків стихійних лих. Нове міждержавне об'єднання було створене в жовтні 2015 р.

З 1 до 11 червня 2015 р. у Бонні проходила конференція Рамкової конвенції ООН зі зміни клімату. Учасники кліматичних переговорів із понад 190 країн світу зібралися в Німеччині, щоб остаточно підготувати текст нової міжнародної кліматичної угоди. Попередній текст угоди був підготований і узгоджений у ході попередніх зустрічей сторін наприкінці 2014 — початку 2015 року, і був прийнятий у Парижі 12 грудні 2015 року на зміну Кіотського протоколу.

195 країн світу схвалили на саміті в Парижі угоду з протидії кліматичним змінам, яка має утримати підвищення температур у межах 2°C. Це перша угода у світі, яка зобов'язує всі країни скоротити викиди вуглецю. В узгодженому тексті визнається, що небезпеки від змін клімату є набагато вищими, ніж вважали раніше.

Угода почне діяти з 2020 року.

Серед заходів, передбачених остаточним проектом документу, такі:

- досягти піку викидів парникових газів якнайшвидше і в другій половині століття досягти балансу між утворенням парникових газів і їх поглинанням;
- утримати зростання температури у світі на рівні, нижчому за 2°C, і докласти зусиль, аби обмежити його 1,5°C;
- переглядати досягнутий прогрес кожні п'ять років;
- до 2020 року щороку виділяти 100 млрд доларів на кліматичні цілі для країн, що розвиваються.

Отже, останній пункт угоди — ідеї Римського клубу, а також дослідження латиноамериканських і голландських учених щодо надання допомоги країнам, що розвиваються. Правда цілі трохи змінені. Однак, це ще раз підтверджує тези про те, що світова спільнота ніколи не сприйме ідею щодо реформування нового економічного порядку доки не відбудеться низка подій, що вплинуть на зміну їхніх рішень.

Висновки

Ідея прогнозування подальшого економічного розвитку країн не є новою. Теоретичні підходи до сучасних глобальних проблем були закладені ще у 1798 Мальтусом в науковому трактаті. «Дослід про закон народонаселення у зв'язку з майбутнім удосконаленням суспільства». Потрібно було майже 200 років для усвідомлення наслідків діяльності людини. І лише у 1968 р. був створений Римський клуб — асоціація економістів, демографів, екологів, соціологів, політиків, бізнесменів, які стали досліджувати та розробляти моделі майбутнього розвитку цивілізації: «Межі росту» (керівник — американський вчений Д. Медоуз, США), «Стратегія виживання» (М. Мессарович, США і Е. Пестель, ФРН), «Латиноамериканська модель розвитку» (А. Арейра, Аргентина), «Новий погляд на розвиток» (Я. Кайя, Японія), «Перебудова міжнародного порядку» (Я. Тінберген), «Цілі для людини» (Е. Ласла, США) тощо.

Усі ці моделі враховують і передбачають небезпеки, пов'язані з подальшою урбанізацією життя. Вони враховують параметри: народонаселення, економічне зростання, виробництво продовольства, виснаження невідновлюваних ресурсів, забруднення природного середовища. Результатом діяльності цієї організації стала книга «Демографічна бомба», із змісту якої випливало, що вже тоді на смерть від голоду було приречено кілька сотень мільйонів людей. З матеріалів доповіді Римського клубу і висновків учених Массачусетського технологічного інституту в США, зроблених ще в 1972 р., випливало, що до 2000 р., призупиниться промислове зростання через вичерпання легкодоступних природних ресурсів, а близько 2020 р. може відбутися катастрофа всієї індустріальної системи. Тому стримування росту чисельності населення на планеті є найважливішою глобальною проблемою сучасності, бо відбувається дуже швидко, майже некероване виснаження всіх природних ресурсів, деградація природного середовища на фоні змін кліматичних умов і посилення напруженості в соціально-економічних міжнародних відносинах, що можуть призвести до екологічної катастрофи в недалекому майбутньому. Однак, зупинити приріст населення жодна нація не здатна. Отже, знову повертаємося до моделі: багаті допомагають бідним. Яка ціна цієї допомоги?! Чим запропонована модель нового економічного порядку відрізняється від ідей 1970-х років?! Чому світова спільнота лише наприкінці 2015 р. сприйняла ідеї науковців минулого сторіччя, і зовсім не бажає формувати нову модель?

Список літератури

1. *Абрамян Е.А.* Цивилизация в XXI веке. Анализ обстановки в мире и перспектив будущего. Глобальные кризисы. Четвёртое издание / Евгений Арамович Абрамян. — М.: Терика, 2009. — 324 с.
2. *Андрущенко Т.В.* Параметры «нового світу»: критико-аналітичний аналіз світових футурологічних концепцій / Т.В. Андрущенко // Гілея. — 2011. — Вип. 44 (№2). — С. 602–609.
3. *Арутюнов В.* Філософія глобальних проблем сучасності [Електронний ресурс] / В. Арутюнов, В. Свінціцький // К.: КНЕУ, 2003. — 90 с. — Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/books-text-7139.html>.
4. *Бестужев-Лада И.В.* Социальное прогнозирование. Курс лекций / Игорь Васильевич Бестужев-Лада. — М.: Педагогическое общество России, 2002. — 392 с. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://polbu.ru/bestuzhev_sforecasting/ch07_all.html
5. Глобальный экономический кризис: системные сбои и многосторонние способы преодоления [Электронный ресурс] // UNCTAD/GDS/2009/1 (Executivesummary)GE.09-50414° 180309. — Режим доступа: www.unctad.org/gds/2009/1
6. Зміст методології аналізу системної динаміки за Дж. Форрестером [Електронний ресурс]—Режим доступу: http://studies.in.ua/mpd_seminar/1312-metodologiya-sistemnoyi-dinamki-dzhforrester.html
7. *Колісниченко Р.* Внесок Римського клубу у дослідження глобалістичної свідомості в кінці 70-х — на початку 90-х років ХХ ст. / Р. Колісниченко // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. — 201. — №11. — С. 15–22
8. *Коппель О.А.* Цивілізаційна парадигма формування нового світового порядку в умовах глобалізації. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://helen-koppel.narod.ru/017.htm>
9. Культурологія [Електронний ресурс]: Навчальний посібник.— К.: КНЕУ, 2001. — 121 с. — Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/books-text-65.html>
10. Лекции. Ком [Электронный ресурс] — Режим доступа: <http://leksi.com/4-13302.html>
11. *Медоуз Д., Рандерс Й., Медоуз Д.* Пределы роста. 30 лет спустя. Учебное пособие для ВУЗов. — М.: ИКЦ «АКАДЕМКНИГА», 2007. — 342 с. Режим доступу [Електронний ресурс] -<http://rsabc.ru/userfiles/d.-medouz-y.-randers-d.-medouz-predely-rosta.pdf>
12. *Молчанова Е.* Трансформація вимог нового економічного порядку / Е. Молчанова // Міжнародна економічна політика. — 2013. — № 1 (18). — С. 47 (41–61).
13. *Паринов С.* Информационные взаимодействия в экономическом пространстве, РВЛЭС, 1999. [Электронный ресурс] — Режим доступа: <http://rvles.ieie.nsc.ru/parinov/net-model.htm>
14. *Сохацька О.* Новий порядок на світовому фінансовому ринку: післякризові проекти і реалії. [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/jee/ua/2010_1/jee-1-ua/06S_ua.pdf

15. *Тейбі М.* Великий американский пузыренадуватель. [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://www.correntewire.com/great_american_bubble_machine_0.

16. *Теллин С.* Интранет и АдаптивныеИнновации [Електронний ресурс]: переход от управления ккоординациив современныхорганизациях. — Режим доступу: <http://www.osp.ru/dbms/1996/05/68.htm>

17. *Ялі М.Х.* ПісляВерсаля, Ялти і Потсдама. Або дещо про трансформації світового порядку // Політика і час. — 2006. — №7—8. — С. 79—86.

18. *Roberts Paul.* Craig The Rich Have Stolen The Economy [Electronic resource] //Foreign Policy Journal18.10.2009. — Access mode: www.foreignpolicyjournal.com/2009/10/18/the-rich-have-stolen-the-economy.

Стаття надійшла до редакції 27.01.2016.